RELIGIJA

ULRICH BECK: religija je naprodaj – ponudbe omogočajo tistemu, ki verjame in plača, da sliši, kako razvijajoča se parareligiozna svetovna storitvena družba obljublja nebesa na zemlji.

Opredelitev religij:

- religij je veliko, že samo krščanstvo je razdeljeno na veliko doktrinirano in organizacijsko ločenih delov (cerkve, dominacije, sekte) – vse pripisujejo poseben pomen Jezusu in izhajajo iz Biblije
- tudi hinduizem ni enotna religija – religijski konglomerat – vse izhajajo iz svetih spisov Vede
- velikokrat ne vemo po katerih merilih se ljudje uvrščajo med pripadnike religije – raznolikost sega od formalne pripadnosti do goreče privrženosti in celo verskega fanatizma
- vsaka religija je tudi zunaj sebe precej heterogena
- v današnjem svetu so vse religije razpoložljive in dostopne povsod po svetu
- verovanja in religijske prakse ljudi vključujejo elemente različnih religijskih tradicij – religijski eklekticizem
- Japonska: ljudje ob določenih dnevih obiskujejo šintoistična svetišča, poroka – krščanski obrez, pogreb – budistični obred
- za skoraj vsako sodobno državo je značilen **religijski pluralizem**, tj. soobstoj različnih religij, religijskih organizacij in verovanj znotraj iste države/družbe. To zahteva visoko stopnjo religijske tolerance.

Sociološko opredeljevanje (definiranje) religij

- religijo najdemo v vseh kulturah od najstarejših časov do današnjih dni, zato lahko govorimo o njej kot o **kulturni univerzaliji**
- religija je objektiven pojav družbene strukture in zavesti v preteklosti in danes
- sociologija se religije loteva z vidika njenih funkcij, pomena in vloge v družbi in z vsebinskim vidikom – kaj religija je
- to je kompleksen, raznolik in spreminjajoč se pojav – težko je določiti njeno bistvo, kajti ni skupne značilnosti, ki bi bila lastna prav vsakemu pojavu
- najbolje jo je opredeliti kot pojav, ki vključuje verovanje v nadnaravno – to pa je v različnih religijah različno pojmovano in opredeljeno
- odnos ljudi do nadnaravnega: strahospoštovanje, ki se kaže v čaščenju (pokorščini, poslušnosti, hvaležnosti, spoštovanju, vdanosti) in tudi žrtvovanju.
- posebnosti: budizem ne vključuje verovanja v nadnaravno in njihovo čaščenje – gre za usmerjanje človekovega življenja k poslednjemu cilju – izstopu iz kroga nenehnih rojstev in odrešitvi v nirvani
- opredeljevanje poslednjega, končnega cilja in s tem tudi smisla človekovega življenja je značilnost številnih religij

  MAX WEBER: v religijah vidi najmočnejše sisteme smisla. Sistemi smisla ponujajo ljudem odgovore o njihovi vlogi v svetu – vprašanje smisla življenja (zato lahko theravada budizem uvrstimo med religije). Najpomembnejša vloga sistemov smisla je vzpostavljanje pravičnosti in moralnosti. Za delovanje družbe je pomembno verjeti, da je svet, kakršen je, pravičen.

- opredeljevanje religije v povezavi z osmišljanjem sveta in človekovega življenja v njem – **simbolni interakcionizem**

  DURKHEIM: bistvo religije je razločevanje med svetim (sakralnim) in nesvetim/posvetnim (profanim). Religija je celovit sistem verovanj in praks, ki se nanašajo na objekte, ki so šteti za svete, verovanj in praks, ki ljudi združujejo v eno moralnost – cerkev. Elementi, sestavine religije: verovanje, prakse, sveto, ki so še posebej povezani z nadnaravnim in lahko postanejo objekt čaščenja, ter skupnost v katero ljudi povezuje neka religijska tradicija.

- definiranje religij je pomembno za znanstveno okolje, ki pojav proučuje in z administrativnega, pravnega vidika
- s tem, da je neka skupina pravno priznana kot religija, so povezane nekatere ugodnosti: zakonska zaščita, davčne ugodnosti...

GLENN VERNON: religija je del kulture, sestavljena iz skupnega verovanja in običajev, ki določajo nadnaravno in sveto, ter človekov odnos do njiju. Povezuje nadnaravno in sveto z dejanskim svetom na način, da skupno opredeljujejo z moralnimi definicijami o tem, kaj je dobro oz. slabo.

B. WELTE: religija je tista oblika človekovega življenja, v kateri človek ve, da je opredeljen v odnosu do nečesa kar je drugačno, večje, bolj izvorno od njega samega.

VLADO PAVIČEVIČ: organizirana celota verovanj, občutenj, simbolov, kulturnega delovanja in moralnih predpisov, navezanih na predstavo o nadnaravnem.

Magija = prepričanje, da je mogoče s posebnimi obredi spremeniti fizični svet.
Religija = verovanje, da božanskemu bitju ne moremo ukazovati, temveč nanj lahko le poskušamo vplivati, tako da bi deloval v našo korist.

Sestavine ali pojavnostne razsežnosti religij

- religije se kažejo skozi naslednje razsežnosti: religijsko pripoved, religijsko doktrino, religijsko ravnanje, religijsko simboliko oz. svete reči, religijsko doživetje, religijsko etiko in religijsko skupnost

a) religijska pripoved

- religijska pripoved vključuje trditve, zgodbe in mite o tem, kako so nastali svet, rastline in živali, človek in družba (kozmogonski miti)
- obstajajo tudi miti o odrešenju, odrešeniku in njegovem delovanju (sotenološki miti) ter o tem, kaj se bo zgodilo na koncu človekovega življenja, človeštva in sveta (eshatološki miti)
- religijska pripoved razlaga povezanost človeka z nadnaravnim, ponuja odgovore o smislu človekovega življenja...
- v različnih religijah so pripovedi različne, lahko tudi znotraj ene religije – vir cepitve na številne različice iste verske tradicije
- religijska pripoved je lahko tudi zapisana – sveta beseila/knjige – nastale kot božje razodetje, po božjem navdihu
- svete knjige: Sveto pismo, Koran, Vede, Palijski kanon ali Tipitaka,...
- V družbah brez pisave – ustno izročilo

b) religijska doktrina (nauk)

- doktrina = poučevanje, pouk – svete knjige in druga dela, ki razlagajo mite, zgodbe...
- pomembna je predstavitev in sistematizacija dogem in razdelava argumentov, s katerimi jih je mogoče podkrepiti
- dogma – temeljne, neovrgljive verske resnice, ki so obvezujoče za vse člane religijske skupnosti (apostolska veroizpoved v krščanstvu)
- doktrina pomeni intelektualno, filozofsko razdelavo religijskega nauka in verovanj
- osrednje doktrinirano vprašanje: vprašanje pravega nauka ali ortodoksije
- religijske dogme se lahko razlagajo različno, nekatere razlage so lahko označene kot krivoverske ali heretične – verske vojne (npr. razkol cerkve leta 1054)
- teologija – ukvraja se z razlago, razdelavo argumentov v prid dogem

c) svete reči

- kraji (npr. Meka – muslimani, Jeruzalem – judje, muslimani, kristjani)
- predmeti (kruh in vino pri krščanski maši, kipi, verske knjige)
- živali in rastline (krava v Indiji)
- osebe (npr. Jezus Kristus, Mohamed, Buda)
- dnevi ali določeno časovno obdobje (verski prazniki)
- zgradbe in predmeti v njej (npr. Cerkev, oltar, sinagoga, hram)
- dejavnosti (npr. molitve, post, žrtvovanje)
- gore
- kar kult določa kot sveto (duhovniki)

- sveto se v vseh religijah pojavlja in doživlja kot nekaj izjemnega in nevsakdanjega, nenavadnega in enkratnega
- pri verujočih vzbuja občutke spoštovanja in strahu, majhnosti in lastne nezadostnosti

d) religijsko ravnanje (praksa)

- razlikujemo med religijskim ravnanjem v širšem in ožjem smislu
- širše: ljudje v vsakdanjem življenju upoštevajo religijske norme (oblačenje, prehranjevanje, spolnost...)
- ožje: obredi in rituali, ravnanja, ki šele z versko vsebino dobijo svoj smisel (maša, čaščenje nadnaravnega, zahvaljevanje, prošnje...)
- obred poteka v določenem času in vsebuje vnaprej določene dogodke – pogosto opravljeni na svetih mestih – ljudje poskušajo dogodkom, ki jih dojemajo kot pomembne, z obredi dati pečat nečesa izjemnega in tudi obvladanega (poroka, smrt...)
- rituali se med seboj razlikujejo po pripisani pomembnosti, vsebini, trajanju, udeležbi (individualna ali skupinska)
- posebnega pomena so skupinski rituali – oblikujejo se posebni odnosi med ljudmi ter ustvarjajo občutke povezanost, pripadnosti (delujejo integrativno)
- v različnih religijah je različno število ritualov, tudi znotraj religije – pravoslavje je najbolj ritualistično, manj katolicizem in najmanj protestantizem

e) religijsko doživetje (izkustvo, čustvovanje)

- niz izkustev in čustvovanj v religijskih praksah v obredih in zunaj njih
- raziskovalci so prepričani, da ne obstajajo posebna religiozna občutja – gre za usmerjanje navadnih čustev na nek religijski objekt
- fenomenološka teorija: bistvo religije je prav občutek in doživetje svetega, ki je drugačno od drugih (občutje numinoznega); poleg tega gre še za občutje vernikove neskončne ničevosti, majhnosti, grešnosti...

Religijske skupnosti

- religija nikoli ne obstaja zunaj družbene skupnosti
- narodnostne ali etnične religije: družbene skupnosti (družina, pleme) so hkrati religijske skupnosti
- za univerzalne in svetovne religije je značilno oblikovanje posebnih religijskih skupnosti s posebnim tipom organizacije (cerkev, umma, sangha)
- krščanstvo se je začelo kot religija skupine judov – Pavel je zagovarjal, da ni pomembno kdo in kaj je človek, važno je, da veruje; v 3. stoletju se je spremenilo v hierarhično organizacijo, kjer je jasna razlika med kleriki in laiki

Tipi religijskih skupnosti:

a) Cerkev:

- velika in močno organizirana
- formalni odnosi
- stalna in profesionalna skupina duhovščine
- hierarhično in birokratsko organizirana

- izrazita delitev na klerike in laike
- duhovščina ima izključno pravico voditi verske obrede – za to je šolana
- pripadniki vseh družbenih skupin in slojev
- članstvo določeno z rojstvom
- vpeta v širše družbeno dogajanje

b) Denominacija:
- manj organizirana kot cerkev
- formalni odnosi
- članstvo določeno z rojstvom
- večji poudarek na individualni religijski dejavnosti članov
- demokratičen nadzor nad verskimi funkcionarji
- značilne za protestantizem
- najbolj razširjene v ZDA (anglikanci, baptisti...)

c) Sekta/ločina:
- del članstva se je odcepilo od cerkve iz odpora do razlage neke verske pripovedi in verske prakse znotraj cerkve, lahko pa jih je cerkev tudi izobčila
- danes pripadniki sekt kombinirajo nauke različnih religij
- članstvo je prostovoljno
- so manj organizirane
- medsebojna povezanost in solidarnost je velika
- nekatere poskušajo zajeti življenje svojih članov v celoti
- včasih so sekte tudi v konfliktu z državo in njenimi normami (reformatorske sekte)
- primer Jehovov priče, kvekerji, rastafarjanci...

d) kult:
- ohlapna, šibko organizirana religijska skupnost
- članstvo je prostovoljno in neformalizirano
- neformalne povezave med ljudmi, ki jim je npr. skupno iskanje duhovnosti
- to so različne spiritualistične skupine, privrženci transcendentalne meditacije...

Etična razsežnost religij

- vsaka religija vsebuje etiko (določila moralnih ravnanj)
- nekatere pripisujejo etičnim normam božje avtorstvo (**teonomna etika**) **–** 10 božjih zapovedi v krščanstvu, druge v človeku (**anotrponomna etika**) – budizem.
- etični modeli, vzori (kult svetnikov), ideja povračila za človekova dejanja (**retribucija**) – nagrada in kazen (pekel, nebesa)
- podobnosti lahko opazimo med različnimi religijami, ki so nastale v povsem drugačnih okoliščinah

MAX WEBER – Protestantska etika in duh kapitalizma: vpliv protestantizma na uveljavljanje kapitalizma v zahodni Evropi in Ameriki. Nauki religij vplivajo na družbeni razvoj prek vpliva verske etike na ekonomsko dejavnost ljudi. Dežele, v katerih je prevladoval protestantizem, so se hitreje gospodarsko razvijale v kapitalizem, ki temelji na sistematičnem delu in racionalnosti. Nauk o predestinaciji – človek je notranje negotov – to poskuša reševati z nenehno ekonomsko dejavnostjo in trdim delom v poklicu – to mora opravljati kot odgovor na poklicanost bogu. Človek mora ostati skromen in vzdržen, nevezan na zemeljske dobrine in užitke.

- uspeh v poklicu je morda znamenje božjega usmiljenja (človek med izbranimi)
- nenamerna posledica protestantske etike so bili posamezniki, ki so trdo delali, ponovno vlagali zasluženi denar, kar je vodilo k akumulaciji kapitala in pripomoglo k razvoju zgodnjega podjetništva
- v sodobnih družbah je asketizem ovira za gospodarski razvoj, vendar je bil pomemben za začetni zagon razvoja kapitalizma

- religijska etika je lahko **univerzalna** (velja v vsakem medčloveškem odnosu) ali **parohialna** (nanaša se le na odnose med pripadniki skupnosti)
- religija vsebuje vrednote, spoznanja in norme, po katerih naj se ljudje ravnajo (oblika združevanja, povezovanja in sodelovanja ljudi)

Tipi religij: Tipologija REECE MCGEE

1) ENOSTAVNI SUPERNATURALIZEM
- manjše predindustrijske družbe
- ljudje v naravnih pojavih in predmetih vidijo sile (mane), ki pozitivno ali negativno vplivajo na njihovo življenje (te sile nimajo konkretnih značilnosti)
- naklonjenost mane poskušajo pridobiti z različnimi rituali, ki so zelo blizu magije
- mana je brezoblična

2) ANIMIZEM
- verovanje v duhove in druga nadnaravna bitja, ki naj bi prebivala v živalih, rastlinah, predmetih, ljudeh...
- duhovi naj bi imeli podobne lastnosti kot ljudje, zato ljudje v odnosu do njih uporabljajo enaka sredstva kot med seboj (darila, podkupovanje, ljubezen)
- primer šantoizem – čaščenje kamijev – prebivajo v gorah, skalah, drevesih, slapovih... usklajujejo nebo in zemljo, častijo jih v templjih, duhovniki znajo vzpostaviti stik z njimi, značilna sakralizacija narave
- **totemizem** – vera v sorodstvo članov nekega plemena z njihovim totemom – običajno žival, ki varuje verujoče, saj v njem prebivajo duhovi prednikov – prepoved ubijanja in uživanja totema (tabu)

3) TEIZEM
- verovanje v boga (**monoteizem**) ali več bogov (**politeizem**)
- za politeizem je značilen antropomorfizem – prenašanje človeških lastnosti na bogove (tako telesnih kot osebnostnih)
- v monoteističnih religijah se oblikuje abstraktna podoba boga (judaizem, islam, krščanstvo) – razodete religije (bog se je razodel ljudem); vse iz Bližnjega vzhoda
- islam in krščanstvo sta se razvija iz judovske religije
- za vse tri religije je značilno verovanje v enega boga, vse so visoko institucionalizirane in organizirane, vse poznajo profesionalne verske voditelje in vse imajo izhodišče v svetih knjigah
- politeistične: staroslovanska religija, starogrška, rimska, egipčanska, hinduizem (Indija) in šintoizem (Japonska)

4) ETIČNE RELIGJE
- v središču pozornosti niso bog in/ali božanstva
- osrednjega pomena je etika, usmerjenost k doseganju moralne in duhovne čistosti človeka
- budizem, daoizem, konfucionizem
- budizem je usmerjen k odrešitvi iz brezkončne verige rojstev (življenje = trpljenje)
- daoizem se razdeli na jin in jang (nasprotja so v vsem, kar je); poudarja meditacijo in nenasilje kot pot do višjega duhovnega bogastva
- konfucionizem: v medčloveških odnosih naj bi vladalo načelo vzajemnosti
- ideja odrešitve je ena temeljnih idej teh religij (svet je minljiv, krivičen, poln trpljenja)

Etnične religije
- religije niso primerne za ostala ljudstva
- opirajo se na ustno izročilo
- šantoizem, judaizem, hinduizem

Univerzalne religije
- želijo biti pomembne za ves svet

- pristopi lahko vsak, ne glede na etnični izvor
- temeljijo na svetih besedilih
- znanj je ustanovitelj oz. začetnik
- verska pripoved vsebuje idejo odrešitve

Družbene in kulturne funkcije religije:

Integracijska funkcija: ljudi povezuje v neko duhovno-moralno skupnost, briše slojevske, spolne in druge razlike, povezuje različne družbene skupine, krepi skupne vrednote in norme ter tako spodbuja družbeno solidarnost (Durkheim).

Osmišljevalna funkcija: pripisovanje smisla dogodku, ki je nepričakovan (npr. prezgodnja smrt, trpljenje, bolečine, naravne nesreče...). Religije dajejo odgovore, ki trpljenje osmišljajo (npr. trpljenje je kazen za storjene grehe); osmišljanje takih dogodkov posredno krepi sistem in stabilnost v državi in pripomore k družbeni integraciji (Parsons).

- religije delujejo tudi razdiralno, dezintegrativno – s tem ko religija združuje tiste, ki ji pripadajo, izključuje in velikokrat celo demonizira drugače verujoče.

Socialnonadzorna ali etična funkcija: tesno povezana z integracijsko. Če imajo temeljne družbene vrednote in moralne norme svoj izvor v religijski tradiciji in doktrini, je družbeni nadzor s strani religij zelo močan (npr. krščanstvo, islam).

Kompenzacijska: religija je s predstavami o onostranstvu dopolnilo in nadomestek za tostransko neenakost (Marksistična teorija). Potrebo po religiji ustvarja odtujitev. Religija je odsev človeške bede, vendar pa hkrati protest proti njej. Religija je iluzija, ki prikriva dejanske vzroke trpljenja in nezadovoljstva. Daje upanje v izkoriščevalskih družbenih odnosih. **in legitimacijska funkcija:** imela je glavno vlogo pri opravičevanju družbenih neenakosti, ki so jih vzpostavljali različni družbeni sistemi. Religija pogosto upravičuje družbeni red in položaj posameznika v njem, kot izraz božje volje (kastni sistem, fevdalizem).
Ti funkciji sta povezani s pripadnostjo družbenemu sloju. Tako nižji družbeni sloji v religiji iščejo tolažbo zaradi težavnih socialnih razmer – kompenzacija. Legitimizacija: višji družbeni sloj si prizadeva najti legitimacijo za svoj položaj. Religija pripomore k družbeni stabilnosti oz. k ohranjanju obstoječega družbenega sistema in da se depriviligirani sloj sprijazni s tem.
Možno je tudi, da se ljudje v okviru religije borijo proti različnim krivicam, družbeni neenakosti in zatiranju s strani različnih diktatorjev.

TIPOLOGIJA RELIGIJ glede na:

1) **stopnjo razvitosti**
   a) razvite (visoka raven institucionalnosti – npr. krščanstvo, islam)
   b) prvobitne (tradicionalne religije Afrike, Oceanije, prvobitnih ljudstev Amerike...)
2) **razširjenost**
   a) univerzalne/svetovne (obračajo se k posamezniku, ne glede na njegovo etnično poreklo, pripadnost sloju, raso – enakost pred bogom; želijo biti pomembne za ves svet, temeljijo na svetih besedilih, znan je njihov začetnik, verska pripoved vsebuje idejo odrešitve... npr. budizem, islam, krščanstvo)
   b) lokalne/narodne/etnične (izoblikovane po meri določenega ljudstva oz. plemena (ustno izročilo))
3) **stopnjo organiziranosti**
   a) ohlapno organizirane – posamezni deli imajo visoko stopnjo avtonomije, ne temeljijo na strogi institucionalni hierarhiji in centralizaciji moči
   b) strogo organizirane – zelo centralizirane, velika moč klera...
4) **težnjo po širitvi**
   a) misijonarske – želja po nenehnem pridobivanju članov, širjenju nauka
   b) nemisijonarske